

Nedůvěra a nespokojenost jako prediktory volby Donald Trumpa: logistická regrese na datech ANES 2024

Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=852>.

1. Úvod

Volba Donald Trumpa v amerických prezidentských volbách 2024 nebyla jen otázkou demografie. *World Happiness Report 2025* nabízí užitečný rámec: kombinace nízké spokojenosti s institucemi a specifických psychologických predispozic vytváří prostor pro populistické hlasování. Tato zpráva testuje rozšířenou verzi tohoto rámce na individuálních datech amerických voličů.

Cílem je odpovědět na otázku: *Jaké psychologické a institucionální faktory jsou asociovány s hlasováním pro Trumpa, a kolik variability vysvětlí nad rámec standardních demografických prediktorů?* K tomu je použita série tří vnořených (nested) logistických regresních modelů, které postupně přidávají bloky prediktorů: (M1) demografii, (M2) kognitivní hodnocení institucí a ekonomiky a (M3) afektivní reakce a hodnotové predispozice.

Analytický přístup kombinuje politologickou perspektivu (institucionální důvěra, percepce ekonomiky) s psychologickou (Feldmanův index autoritářství, emocionální reakce na stav země, tolerance k silnému lídrovi). Tento hybrid umožňuje kvantifikovat, kolik variability ve volebním chování vysvětlí „kdo respondent je“ oproti tomu, „co cítí a jaké má hodnoty.“

2. Data a metody

Byla použita data z *American National Election Studies 2024 Time Series Study* (ANES, full release srpen 2025; citace: American National Election Studies, 2025). Studie využívá mixed-mode design (web, face-to-face, PAPI) s celkovým vzorkem 5 521 respondentů. PRE-election dotazník byl administrován mezi srpnem a 5. listopadem 2024 (den voleb), POST-election dotazník mezi 7. listopadem 2024 a 17. únorem 2025.

Závislá proměnná: Volba prezidentského kandidáta (V242096x) byla rekódována na binární proměnnou: 1 = Trump, 0 = Harris. Voliči třetích kandidátů (N = 105) a respondenti bez platné volby byli vyřazeni.

Prediktory byly organizovány do tří bloků. *Blok 1 (demografie):* věk, pohlaví, vzdělání (BA+ vs. nižší) a příjem domácnosti (6 kategorií). *Blok 2 (instituce a ekonomika):* důvěra ve federální vládu (5bodová, 1 = always – 5 = never), důvěra v soudní systém (stejná škála), percepce korupce ve vládě (revertováno: vyšší = více vnímané korupce), hodnocení národní ekonomiky za poslední rok (1 = much better – 5 = much worse) a finanční úzkost (revertováno: vyšší = větší obavy). *Blok 3 (psychologický):* rozhořčení a strach ze stavu země (obě 5bodové), souhlas se silným lídrem (revertováno z CSES modulu; POST proměnná), Feldmanův index autoritářství (0–2, konstruovaný z položek curiosity vs. good manners a obedience vs. self-reliance; POST) a interakce nedůvěra vládě × nedůvěra soudům. Proměnné trust_gov a trust_courts byly před výpočtem interakce centrovány.

Po listwise deletion činil analytický vzorek **N = 3 314** (Harris: 1 887; Trump: 1 427; 43,1 % Trump). K odhadu byly použity tři vnořené modely (M1–M3) s binomickým rozložením a logit link funkcí.

Srovnání modelů bylo provedeno likelihood ratio testy. Diagnostika zahrnovala ROC/AUC, klasifikační tabulku (Youdenův optimální cutoff), Hosmer-Lemeshowův test kalibrace a kontrolu multikolinearity pomocí VIF.

3. Výsledky

3.1 Srovnání modelů

Tabulka 1 shrnuje fit všech tří modelů. Samotná demografie (M1) vysvětluje minimum variability (McFadden $R^2 = 0,041$; AUC = 0,635). Přidání institucionální nedůvěry a ekonomiky (M2) přináší výrazné zlepšení ($\Delta\chi^2 = 1\,833$; $p < 0,001$; AUC = 0,909). Psychologický blok (M3) model dále signifikantně vylepšuje ($\Delta\chi^2 = 382$; $p < 0,001$; AUC = 0,935).

Tabulka 1. Srovnání fit modelů M1–M3

	M1	M2	M3
McFadden R^2	0.041	0.445	0.530
AUC	0.635	0.909	0.935
AIC	4 356	2 532	2 160
LR test (vs. předchozí)	—	$\chi^2 = 1833^{***}$	$\chi^2 = 382^{***}$

Poznámka: *** $p < 0,001$. LR test srovnává vždy s předchozím modelem.

3.2 Odds ratios

Tabulka 2. Odds ratios (95% CI) pro modely M1–M3

Prediktor	M1	M2	M3
Věk	1.00 [1.00; 1.01]	1.02 [1.01; 1.02]***	1.01 [1.00; 1.02]*
Žena	0.62 [0.54; 0.72]***	0.46 [0.37; 0.56]***	0.50 [0.39; 0.62]***
Vš vzdělání (BA+)	0.44 [0.38; 0.51]***	0.61 [0.49; 0.75]***	0.84 [0.66; 1.06]
Příjem (1–6)	0.96 [0.91; 1.02]	1.07 [0.99; 1.17].	1.12 [1.03; 1.23]*
Nedůvěra vládě	—	2.34 [2.01; 2.72]***	2.42 [2.06; 2.87]***
Nedůvěra soudům	—	0.50 [0.43; 0.57]***	0.48 [0.42; 0.56]***
Vnímaná korupce	—	1.14 [1.00; 1.30].	0.98 [0.85; 1.13]
Ekonomika (horší)	—	4.10 [3.70; 4.56]***	3.39 [3.04; 3.79]***
Finanční úzkost	—	1.01 [0.92; 1.12]	0.94 [0.85; 1.05]
Rozhořčení	—	—	1.28 [1.15; 1.43]***
Strach	—	—	1.13 [1.00; 1.27]*
Silný lídr	—	—	1.89 [1.74; 2.07]***
Autoritářství (0–2)	—	—	1.77 [1.54; 2.05]***
Nedůvěra vládě × soudům	—	—	0.99 [0.87; 1.11]

Poznámka: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; . $p < 0,10$. Centrované proměnné označeny (c).

Nejsilnějším prediktorem ve finálním modelu je percepce zhoršující se národní ekonomiky (OR = 3,39; $p < 0,001$): respondent, který vnímá ekonomiku o jeden stupeň hůře na pětibodové škále, má 3,4× vyšší odds volby Trumpa při kontrole všech ostatních proměnných. Tento nálezn je konzistentní s tzv. sociotropním hlasováním. Zajímavé je, že subjektivní finanční úzkost signifikantní není (OR = 0,94; p

= 0,26), což naznačuje, že pro volbu Trumpa bylo důležitější vnímání celostátního ekonomického úpadku než osobní finanční obavy.

Druhým nejsilnějším prediktorem je nedůvěra ve federální vládu (OR = 2,42; $p < 0,001$). S každým stupněm poklesu důvěry ve vládu se odds volby Trumpa více než zdvojnásobí.

Z psychologického bloku vynikají dvě proměnné. Preference silného lídra (OR = 1,89; $p < 0,001$) ukazuje, že souhlas s výrokem „silný lídr je dobrý, i když porušuje pravidla“ je silně asociován s volbou Trumpa. Feldmanův index autoritářství (OR = 1,77 za každý bod na škále 0–2; $p < 0,001$) je konzistentní s předpokladem, že autoritářské hodnotové predispozice představují nezávislý faktor. Rozhořčení ze stavu země (OR = 1,28; $p < 0,001$) a strach z vývoje (OR = 1,13; $p = 0,049$) jsou rovněž signifikantní; oba afekty operují ve stejném směru, což naznačuje, že Trumpova kampaň mohla mobilizovat jak hněv, tak úzkost.

Paradox důvěry v soudy představuje jeden z nejzajímavějších nálezů analýzy. Bivariátní korelace důvěry v soudy s volbou Trumpa je téměř nulová ($r = 0,02$), což by mohlo vést k závěru, že justiční důvěra nehraje roli. Po kontrole nedůvěry ve vládu se však ukazuje silný negativní efekt (OR = 0,48; $p < 0,001$): vyšší nedůvěra soudům je asociována s *nižšími* odds volby Trumpa. Vysvětlení spočívá v tom, že obě skupiny voličů soudům nedůvěřují, ale z diametrálně odlišných důvodů. Trumpovi voliči vnímají justici jako zpolitizovanou - čtyři trestní obvinění Trumpa interpretovali jako účelové pronásledování. Harrisiny voličky naopak nedůvěřují kvůli konzervativnímu směřování Nejvyššího soudu - rozhodnutí Dobbs v. Jackson (zrušení Roe v. Wade), rozhodnutí o prezidentské imunitě a další. Tento nález podtrhuje nutnost multivariátních modelů: bivariátní analýza by efekt zcela přehlédla, protože dva protichůdné mechanismy se vzájemně vyrušují.

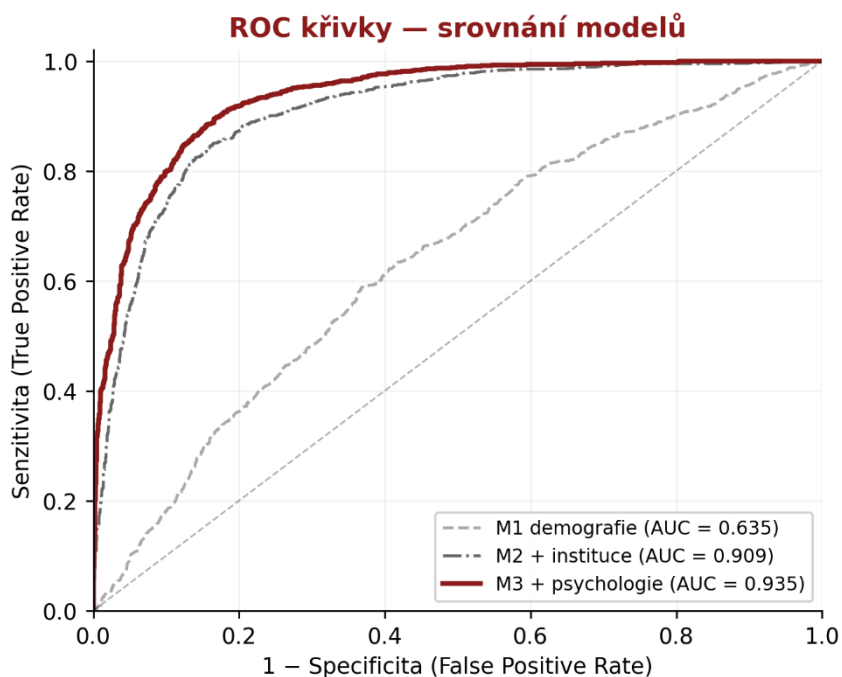
Interakce nedůvěra vládě \times nedůvěra soudům nebyla signifikantní (OR = 0,99; $p = 0,80$). Oba typy institucionální nedůvěry tak operují jako aditivní, nezávislé prediktory, což vizuálně potvrzuje obrázek 3.

Zajímavý je rovněž vývoj efektu vzdělání napříč modely. V M1 je VŠ vzdělání silným protektivním faktorem (OR = 0,44; $p < 0,001$): absolventi vysokých škol mají méně než poloviční odds volby Trumpa. V M2 efekt slábne (OR = 0,61), ale zůstává signifikantní. V M3 však ztrácí signifikanci (OR = 0,84; $p = 0,14$). Tento vzorec je konzistentní s mediací: psychologické proměnné, zejména autoritářství a preference silného lídra, patrně zprostředkovávají část efektu vzdělání na volební chování.

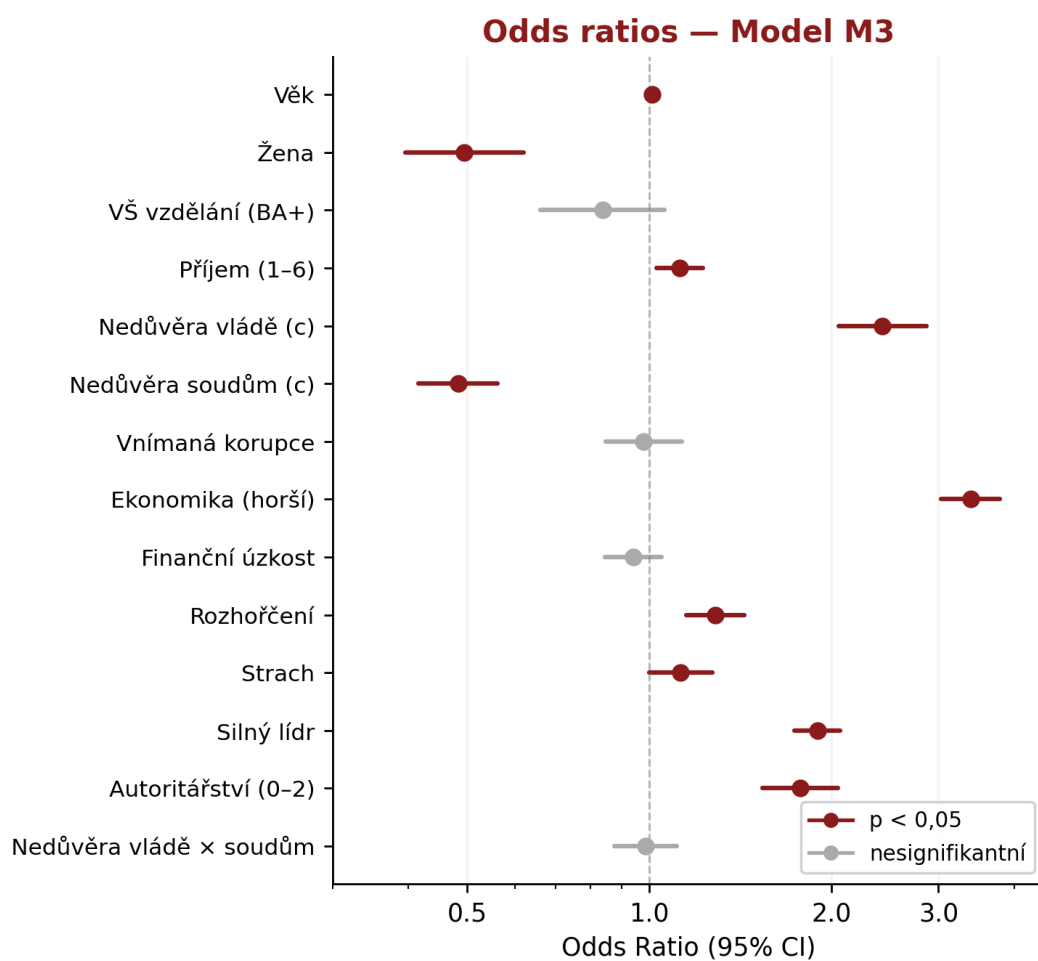
3.3 Diagnostika modelu M3

Hosmer-Lemeshowův test neindikuje špatnou kalibraci ($\chi^2 = 8,92$; $df = 8$; $p = 0,349$). Klasifikační tabulka při Youdenově optimálním cutoffu (0,396) ukazuje celkovou přesnost 86,2 %, senzitivitu 88,4 % a specifitu 84,5 %. Všechny hodnoty VIF byly po centrování nižší než 2, multikolinearita tedy nepředstavuje problém.

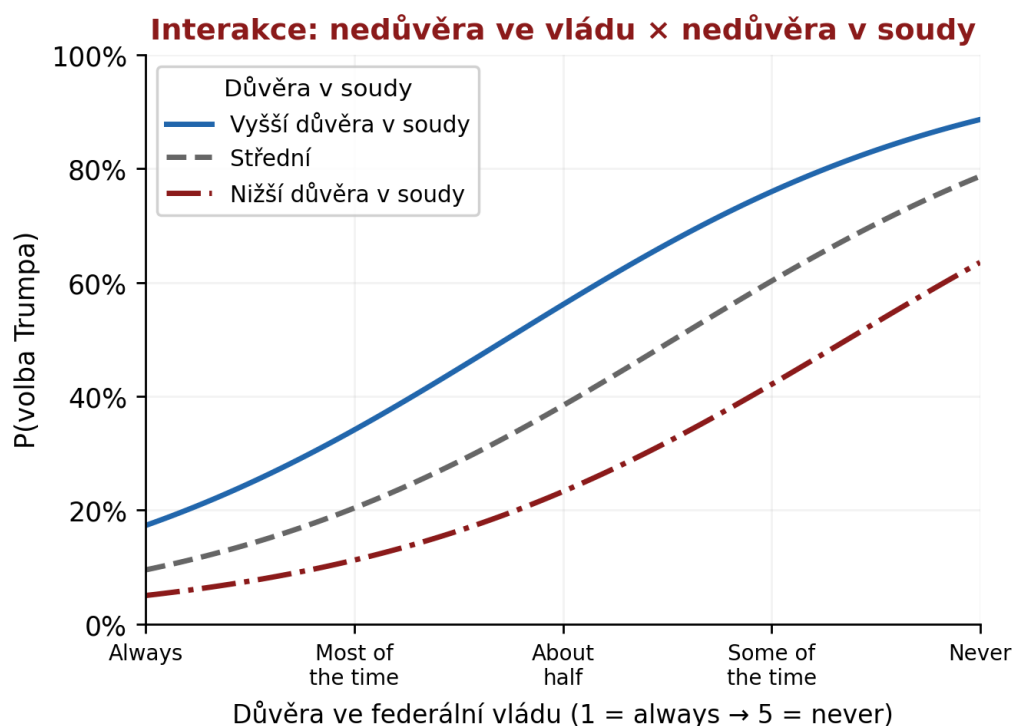
Obrázek 1. ROC křivky pro modely M1–M3

Obrázek 2. Odds ratios modelu M3 (forest plot)

Obrázek 3. Interakce nedůvěry ve vládu a v soudy (predikované pravděpodobnosti z M3)

4. Diskuse

Výsledky analýzy přinášejí tři hlavní zjištění s implikacemi pro porozumění populistickému hlasování.

Za prvé, dominantní role ekonomického pesimismu ($OR = 3,39$) je konzistentní s centrálním předpokladem rámce WHR 2025: nespokojenost s ekonomickým směřováním země je nejsilnějším korelátém populistické volby. Důležité je však rozlišení - signifikantní je sociotropní hodnocení (jak se daří zemi), nikoli egotropní finanční úzkost (jak se daří mně). To naznačuje, že Trumpovo „Make America Great Again“ mohlo rezonovat spíše u voličů, kteří vnímali systémový úpadek, než u těch, kteří osobně strádali.

Za druhé, analýza ukazuje přidanou hodnotu psychologických proměnných nad rámec kognitivních hodnocení. Přidání bloku emocí a hodnot (M3) významně zlepšilo model ($\Delta\chi^2 = 382$; $p < 0,001$), AUC vzrostlo z 0,909 na 0,935. Preference silného lídra a Feldmanovy autoritářské predispozice jsou silnými nezávislými prediktory i po kontrole demografie a institucionálních postojů. To naznačuje, že volba Trumpa není redukovatelná na racionální nespokojenost - má výraznou hodnotovou a afektivní složku. Klíčová je souběžná role strukturálních podmínek (ekonomický pesimismus, institucionální nedůvěra) a individuálních psychologických predispozic (autoritářství, preference silného lídra) - obě roviny přispívají nezávisle a jejich kombinace výrazně zlepšuje predikční schopnost modelu. Pro psychology je podstatné, že Feldmanovy položky (curiosity vs. manners, obedience vs. self-reliance) - původně navržené jako měřítko rodičovských hodnot - se ukazují jako robustní prediktor politického chování i v kontextu amerických voleb 2024, což je konzistentní se stabilitou tohoto konstruktů napříč kontexty a dekádami od původní publikace Feldmana a Stennerové (1997).

Za třetí, paradox důvěry v soudy je pravděpodobně analyticky nejzajímavějším nálezem. Skutečnost, že bivariálně korelace s volbou Trumpa neexistuje, zatímco po kontrole nedůvěry ve vládu se objeví silný negativní efekt, je konzistentní s mechanismem podobným Simpsonovu paradoxu: agregovaná nulová asociace maskuje dva protichůdné efekty v subpopulacích. Americký soudní systém se v roce

2024 stal polarizovaným objektem - Trumpovo trestní stíhání a kontroverzní rozhodnutí Nejvyššího soudu vytvořily situaci, kde nedůvěra v justici existuje na obou stranách politického spektra, ale z opačných důvodů. Tento náález má metodologické implikace: výzkumníci pracující s měřítky institucionální důvěry by měli být obezřetní při interpretaci nulových bivariálních korelací, protože mohou maskovat protichůdné efekty.

Vzorec mediace efektu vzdělání psychologickými proměnnými (OR klesá z 0,44 na nesignifikantních 0,84) je konzistentní s hypotézou, že vzdělání funguje jako proxy pro hodnotové orientace, nikoli jako přímý kauzální faktor volebního rozhodování. Vysokoškolsky vzdělaní respondenti skórují níže na Feldmanově indexu autoritářství a méně souhlasí s výrokem o silném lídrovi - jakmile tyto proměnné vstoupí do modelu, samostatný efekt vzdělání přestává být statisticky významný.

Limitace. (1) Proměnné silný lídr a autoritářství pocházejí z POST-election dotazníku, tedy byly měřeny po oznámení výsledků voleb. U Feldmanových položek jde o stabilní dispoziční rysy (Feldman & Stenner, 1997), u nichž winner/loser efekt je nepravděpodobný - preference curiosity vs. good manners se nezmění podle toho, kdo vyhrál volby. U proměnné silný lídr však nelze tento efekt vyloučit: Trumpovi voliči mohli po jeho výhře zpětně více souhlasit s výrokem o silném lídrovi. (2) Analýza nepoužívá survey weights. ANES 2024 má komplexní sampling design s raked weights pro FTF, web a panelový vzorek - nevážené odhady mohou být ovlivněny nerovnoměrným zastoupením demografických skupin. (3) Průřezový design neumožňuje kauzální inferenci. Formulace „prediktory volby“ je použita ve statistickém smyslu (proměnné vstupující do regresního modelu), nikoli ve smyslu kauzální determinace. (4) Listwise deletion vedla k vyřazení 40 % původního vzorku (z 5 521 na 3 314), převážně kvůli chybějícím POST proměnným (respondenti bez post-election rozhovoru). To může vnést selekční bias, pokud se non-respondenti POST dotazníku systematicky liší od respondentů. (5) Feldmanův index (0–2) je hrubé měřítko se třemi hodnotami, což omezuje jeho diskriminační schopnost. V budoucích analýzách by bylo vhodné zvážit plnou baterii autoritářských položek.

Reference

- American National Election Studies. (2025). *ANES 2024 Time Series Study Full Release* [dataset and documentation]. www.electionstudies.org
- Feldman, S., & Stenner, K. (1997). Perceived Threat and Authoritarianism. *Political Psychology*, 18(4), 741–770.
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., et al. (2025). *World Happiness Report 2025*. Wellbeing Research Centre, University of Oxford.